

значної частини населення України, особливо у адміністративній еліті певних регіонів.

Отже, культурність, чесність, професіоналізм і патріотизм – обов'язкові якості, що повинні стати невід'ємною складовою української еліти. Формування еліти – це систематичний процес, методологічною базою якого постають демократичні цінності та національна єдність. Українська еліта (інтелектуальна, політична, економічна) найперше має бути національною елітою, тобто, окрім професійної компетентності та високих моральних якостей, вона повинна бути носієм національної ідеї, вкоріненою в українську культуру. Цим національна еліта відрізняється від бюрократично-номенклатурної верстви. Лише національно свідомою елітою може забезпечити високий рівень економічного і соціального розвитку країни, реалізувати демократичні цінності.

1. Авер'янова Н. Сучасне студентство у контексті формування національної еліти України / Н. Авер'янова // Вісник Київського національного

університету імені Тараса Шевченка. Серія "Українознавство". – Вип. 14. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2010. – С. 30 – 32. 2. Білополий В. В., Руденко С. Г. Проблема української еліти з точки зору її елітарності / В. В. Білополий, С. Г. Руденко // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – 2008. – 12. – С. 56 – 58. 3. Журавський В., Кучеренко О., Михальченко М. Політична еліта України: теорія і практика трансформації / В. С. Журавський, О. Ю. Кучеренко, М. І. Михальченко. – К., 1998. – 264 с. 4. Занік Я. М. Типи, поняття та класифікація еліт в історичному контексті // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2008. – № 11 (129). – С. 101 – 105. 5. Лосев І. XXI ст.: новітня бездержавність українців / Ігор Лосев // Українознавчий альманах. – 2010. – Вип. 2. – С. 33 – 36. 6. Михайлова Е. Г. Интеллектуальная элита в матрице современных цивилизационных изменений. Монография / Е. Г. Михайлова. – Х.: Изд-во НАУ, 2007. – 575 с. 7. Михайлова К. Г. Интеллектуальная элита современного общества: особенности формирования та діяльнісний потенціал. Автореф. дис. ... д-ра соціол. наук: 22.00.01 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Х, 2008. – 32 с. 8. Попович М. Українська модель суспільного розвитку: бажання і реальність / Мирослав Попович. – Філософська думка. – 2010. – № 2. – С. 5 – 11. 9. Шульга М., Потехін О., Бойко Н., Парохонська О., Шульга Т. Правляча еліта сучасної України. – К.: Ін-т соціології НАНУ, 1998. – 68 с.

Надійшла до редколегії 25.10.10

О. Литвиненко, асп.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В ПРОБЛЕМНОМУ КОЛІ СУЧАСНОГО УКРАЇНОЗНАВСТВА

В статті аналізується інформаційна безпека України в проблемному колі сучасного українознавства. The information's security of Ukraine in the problems' circle of the Ukrainian Studies is analyzed in the article.

Однією з основних характеристик сучасного глобалізованого світу є різке збільшення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб, держав. Зростаючі потоки інформації все більше впливають на політичні, економічні, культурні та інтеграційні процеси. Інформація лежить в основі прийняття рішень – політичних, соціальних, культурних чи бізнесових. Стратегічною метою будь-якої демократичної держави є формування і становлення власного інформаційного простору – сукупності доступних у країні інформаційних джерел і потоків. Тому важливо, щоб інформаційною діяльністю займалися спеціалізовані установи й організації, особливо в період економічної чи політичної кризи. Актуальність даної теми зумовлюється тим, що у сучасних умовах розбудови державності України першочерговими за важливістю є питання, пов'язані із захистом національної безпеки країни. Слабка інтегрованість України у світовий інформаційний простір, використання інформаційного вакууму для підриву авторитету держави на міжнародній арені, неконтрольоване насадження цінностей і стереотипів західного світу та інші численні інформаційні загрози її національній безпеці засвідчують: вивчення чинників, що впливають на захист і контроль національного інформаційного простору, нині, як ніколи, є вельми актуальним і значущим.

Сутнісні зміни у сучасному суспільстві, глобалізація інформаційної діяльності аналізуються у працях О. Андрєєвої, Т. Барташук, В. Вергуна, О. Литвиненка, Г. Почепцова [1; 2; 4; 10, 16]. Такі дослідники, як Я. Воскобойников, Д. Григораш свою роботу спрямовують на вивчення особливостей агенційної журналістики, теоретичне обґрунтування діяльності інформаційних агентств [6; 7]. Дослідження історії розвитку і специфіки діяльності світових та українських інформаційних агентств висвітлено у працях О. Бочковського, О. Коновця, Ю. Нестеряка, О. Пантелеймонова [3; 8; 12; 14; 15]. Зазначені науковці вивчають узагальнено всі засоби масової інформації, досліджуючи побіжно й інформаційні агентства [5; 9; 11; 16; 17]. Окремі аспекти питання інформаційної безпеки вивчались у працях Р. Арона, В. Баркова, І. Бекешкіної, Д. Белла, М. Вебера, О. Власюка, Г. Волинки, К. Гаджиева, Є. Головахи,

О. Данильяна, Р. Дарендорфа, С. Кара-Мурзи, С. Ліпсета, Н. Лумана, М. Маколі, Г. Мангоффа, Б. Парохонського, Т. Парсонса, К. Поппера, Н. Смелзера, С. Стояновича, О. Тоффлера, Ф. Фукуями, Я. Щепанського та ін. Але проблема інформаційної безпеки в контексті сучасного українознавства ще не досліджувалася. Тому метою даної статті є вивчення досвіду, місця й ролі інформаційних агентств України у вітчизняному та світовому інформаційних просторах, а також їхня практика у сфері забезпечення інформаційної безпеки України.

Відомо, що об'єктом сучасного українознавства є реальний український світ, який творився і трансформувався упродовж тисячоліть і сьогодні репрезентує суть буття і свідомості українців як нації. Предметом українознавства є українство як загальноцивілізаційний феномен, закономірності та особливості його формування і розвитку в часо-просторовому вимірі як на теренах України, так і поза ними [13, с. 43]. Український світ – це онтологічна реальність, об'єднана в цілісність певними соціокультурними, етнонаціональними, суспільно-історичними, гео економічними, геополітичними ознаками. Визначальними категоріальними характеристиками українського світу є цілісність, універсальність, самобутність, самодостатність, саморозвиток, єдність і взаємоопосередкованість усіх його вимірів [13, с. 45], серед яких є й інформаційний вимір.

Інформаційний вимір українського світу є наскрізним, оскільки він пронизує буття української спільноти від найдавніших часів до сьогодення (від етнокультурної інформації – до сучасної суспільно-політичної, соціально-економічної та геополітичної інформації). Тому без комплексного урахування впливу інформаційного чинника на процеси етнічного й національного розвитку української спільноти, а також на стійкість і стабільність українського соціуму в транзитивних умовах оптимальне вирішення багатьох невідкладних проблем українства є неможливим. Оскільки суттєвою характеристикою транзитивних суспільств є апріорна небезпека, то важливим завданням сучасного українознавства є не тільки науковий аналіз проблеми забезпечення національної безпеки в умовах трансформаційних зрушень, але й мінімізація негативних наслідків вже здійснених пору-

шень інформаційної безпеки суспільства та реалізація ефективної стратегії інформаційної безпеки.

Історія розвитку світових інформаційних агентств налічує близько 180-ти років. Першими такими агентствами стали телеграфне агентство "Гавас", засноване у Франції у 1830-х рр., "Рейтер" у Великобританії та Телеграфне агентство Вольфа у Німеччині. До найстаріших та найавторитетніших інформагентств Американського континенту належать "Ассошіейтед Пресс" та "Юнайтед Пресс".

Проте перші спроби заснування інформаційного агентства в Україні датуються тільки початком ХХ століття, хоча такі організації носили тимчасовий характер. У березні 1918 р. було створено Українське телеграфне агентство, діяльність якого ознаменувала початок нової епохи у розвитку вітчизняних ЗМІ. Протягом тривалого історичного періоду агентство змінило декілька назв і представлене у сучасній Україні єдиним нащадком – Укрінформом. Із розпадом Радянського Союзу в Україні починають виникати численні недержавні організації, у тому числі й інформаційні агентства. Одним з таких агентств став УНІАН, що спочатку мав 50 % державного капіталу у статутному фонді, але згодом перейшов до приватної форми власності.

На сучасному етапі інформація та знання стають важливим ресурсом і справжньою рушійною силою соціально-економічного, технологічного і культурного розвитку інформаційного суспільства. Відбувається інтенсивне формування інформаційного сектору економіки, що зростає швидшими темпами, ніж решта галузей. Сьогодні, незважаючи на поширення терміна "інформаційне суспільство", учені та фахівці ще не дійшли до єдиного розуміння його основного змісту. Одні вважають, що це суспільство, в якому забезпечується легкий і вільний доступ до інформації у всьому світі з допомогою послуг, що надаються глобальною мережею Інтернет, інші, що це суспільство, у якому основними об'єктами і результатами праці більшості є інформація та знання. На думку деяких вчених, інформаційне суспільство змінює індустріальне, тому поняття постіндустріального та інформаційного суспільства є синонімами.

Проте, на нашу думку, слід дещо розрізнити ці два поняття. Так, постіндустріальним доцільно вважати сучасне суспільство розвинених країн світу, адже у них уже відбулися зміни у технологіях виробництва товарів і послуг для населення: більше застосовується комп'ютерна техніка на підприємствах, машини замінюють людську робочу силу, але залишаються неавтоматизованими окремі процеси в різних галузях діяльності. Інформаційним є суспільство, ключовою характеристикою якого є поширення в усіх сферах життя і діяльності людей штучного інтелекту. Отже, постіндустріальне суспільство є ніби проміжною ланкою між індустріальним та інформаційним, тому отожднювати ці терміни недоречно.

Значущість та цінність інформації пояснюється й тим фактом, що пріоритетною і найбільш поширеною на сьогоднішній день є ринкова модель економіки. Із метою прийняття ефективних рішень важливо є, на підставі відбору релевантної інформації, своєчасна орієнтація на види товарів, робіт, які отримують попит та є або наближаються до рівня конкурентоспроможності. Як правило, такі проблеми пов'язані, насамперед, з розробкою методів отримання, обробки та подання інформації, що стосуються освоєння нових технологій, видів продукції, діяльності, ринків, ресурсів тощо. Від достовірності та повноти отриманої інформації залежить ефективність господарської, комерційної та інших видів діяльності, а відповідно, і вкладених ресурсів [9, с. 167]. Для отримання такої інформації найбільші під-

приємства формують свої власні інформаційні служби. Проте часто ці структурні підрозділи не справляються з покладеними на них завданнями і функціонують лише як джерела інформації про підприємство, а не для нього. Тому важливо, щоб інформаційною діяльністю займалися спеціальні установи й організації, особливо в період економічної чи політичної кризи. Такими організаціями є інформаційні агентства.

Інформаційне суспільство вимагає від інформаційних агентств, особливо національних, виконання надзвичайно важливого завдання – сприяти формуванню альтернативних інформаційних каналів та широкої кореспондентської мережі за кордоном з метою запобігання проведенню різноманітних інформаційних операцій та війн з боку інших країн [10, с. 226].

Сьогодні інформаційні агентства стали потужними центрами обробки величезних масивів суспільно значущої інформації, їх культурний вплив виходить за межі простого поширення інформації для ЗМІ. Тому найбільш відповідним слід вважати визначення В. І. Сапунова: "Інформаційне агентство – інформаційно-комунікативний комплекс з накопичення, обробки й поширення суспільно значущої інформації, який забезпечує функціонування комунікативної системи в рамках масового суспільства" [18, с. 144].

Основна частина інформаційного ринку в Україні розподілена між трьома найбільшими інформаційними агентствами, які називають "Трьома китами": Укрінформ, УНІАН та Інтерфакс-Україна. Проте лише Укрінформ та УНІАН є суто українськими агентствами без будь-яких попередників за кордоном. Інтерфакс входить до складу міжнародної інформаційної групи "Інтерфакс", головний офіс якої знаходиться в Російській Федерації.

Українське національне інформаційне агентство "Укрінформ" у системі інформаційного забезпечення внутрішньої і зовнішньої політики держави, посилення її присутності в світовому інформаційному просторі ключовим орієнтиром діяльності має висвітлення питань утвердження в Україні демократичних інститутів, діяльності Верховної Ради, органів місцевого самоврядування, комерційних структур [19]. Укрінформ є центральним інформаційним агентством, що здійснює збирання, оброблення та розповсюдження офіційної інформації (документів, повідомлень Верховної Ради України, Секретаріату Президента України, Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади), у тому числі фото- й аудіовізуальної інформації, а також офіційної інформації про події міжнародного характеру. Діяльність агентства координується центральним управлінням у Києві і регіональними відділеннями інформації в Автономній Республіці Крим, Донецькій, Львівській і Харківській областях. Крім цього, інформагентство має своїх представників у Бельгії, Болгарії, Китаї, країнах Балтії, Італії, Німеччині, США, Узбекистані, Швейцарії, Сербії і Чорногорії [5, с. 766]. Щоденно агентство передає близько 500 повідомлень українською, російською та англійською мовами та понад 200 фотолікстерованих матеріалів.

Із листопада 1995 р. Укрінформ є членом такої потужної організації, як Європейський альянс інформаційних новин. У травні 2006 р. Укрінформ виступив з ініціативою і став фундатором Асоціації інформаційних агентств країн Причорномор'я (ПАНІА). Одержувачами інформації Укрінформу є владні структури, газети різних рівнів і телерадіокомпанії України, підприємства, організації, комерційні фірми, зарубіжні споживачі. Стрічки агентства отримують за угодами 26 зарубіжних агентств, серед яких ІТАР-ТАСС (Росія), БТА (Болгарія), Сінхуа (Китай), БілТА (Білорусь), ЕЛЬТА (Литва), АзерТадж (Азербайджан), зарубіжні посольства в Укра-

їні, передплатники у США, Канаді, ФРН, Королівстві Бельгія, Республіці Болгарія, Республіці Польща, Австралії. Передплатниками Укрінформу є більшість всеукраїнських газет, серед яких – "Урядовий кур'єр", "Голос України", "Робітничка газета", "Сільські вісті", "Молодь України". Інформацію агентства передплачують 27 регіональних і обласних видань, 16 міських, понад 350 районних і багатотиражних газет, 16 телерадіокомпаній. Сумарна щоденна аудиторія Укрінформу становить 30 мільйонів чоловік [15, с. 237].

Серед численних українських недержавних інформаційних агентств одним із лідерів є Українське незалежне інформаційне агентство новин (УНІАН). Агентство створене 1993 р. як товариство з обмеженою відповідальністю, але з грудня 2007 р. УНІАН входить до складу медіа-холдингу "Главред-УНІАН-Медіа". У зв'язку з цим можливості інформагентства розширилися, оскільки складовими частинами холдингу є видавництво "Прес-центр", ТОВ "Медіа-Нова" (рекламне агентство), журнали "Профіль", "Главред", "ТелеСіті", "Телекритика", газета "Нова", ТОВ "Известия в Украине". Тому можна стверджувати, що УНІАН є одним із найбільших в Україні виробників та постачальників політичної, ділової та фінансової інформації, одним з найоперативніших інформаційних агентств Східної Європи.

Метою діяльності УНІАН є реалізація економічних та соціальних інтересів учасників агентства і трудового колективу та отримання прибутку на основі здійснення фінансової, торгівельної та виробничої інформаційної діяльності. Передплатниками інформації УНІАН є майже 500 друкованих та електронних ЗМІ, у тому числі "Рейтер", ІТАР-ТАСС, радіо "Свобода", "Голос Америки", а також органи законодавчої і виконавчої влади, посольства іноземних держав, банки, комерційні структури (компанії мобільного зв'язку МТС та Київстар, компанії Coca-Cola, McDonald's, телеканал "1+1", газети "День", "Факти і коментарі") тощо. Відповідно до статистичних даних самого УНІАН ЗМІ становлять 45 % від загальної кількості передплатників інформації агентства, комерційні структури – 30 %, державні органи – 20 %, іноземні інформаційні агентства – 5 % [20].

Укрінформ пропонує передплатникам 14, УНІАН – 25 різних блоків інформаційної продукції. Серед послуг агентства – проведення прес-конференцій, інтерв'ю, підготовка та поширення коментарів, анонсів, прес-релізів, моніторингу ЗМІ, послуги з реклами, PR.

Українські інформагентства за допомогою власних Веб-сторінок оперативно подають інформацію через глобальну мережу Інтернет широкому колу користувачів у будь-яку частину світу. На сайтах Укрінформу та УНІАН розміщується вся зібрана кореспондентами агентств інформація, а також спеціальні проекти, що стосуються найактуальніших проблем сьогодення.

Отже, інформаційний простір України у зв'язку з недосконалістю вітчизняного законодавства перенасичений іноземними інформаційними потоками, ідеями і символами суспільства інших культур. Результатом цього є намагання витіснити українські мас-медіа з внутрішнього ринку і довести їхню нездатність вийти у світовий інформаційний простір. До того ж світова економічна й фінансова криза 2008 – 2009 рр. суттєво вплинула на всі галузі життєдіяльності суспільства. Серед найбільш уразливих – рекламний бізнес і ЗМІ. Скорочення надходжень від реклами та зниження рівня продажу інформаційних ресурсів спричинили низку негативних тенденцій на ринку інформації. Мас-медіа зменшують наклад, кількість сторінок, щоденні видання переходять у режим тижневиків. У "четвертій владі" спостерігається скорочення штатів,

зменшення видатків, зарплат, зменшення гонорарних фондів і навіть закриття видань.

Оскільки сучасний інформаційний простір у нашій державі є українським швидше за географічною, а не змістовою ознакою, то існує загроза проведення потужних інформаційних антиукраїнських операцій. У таких умовах саме діяльність українських інформаційних агентств (або, як їх часто іменують, інформаційних посередників) є визначальною для забезпечення національного інформаційного суверенітету країни.

Наявність державного інформаційного агентства свідчить про рівень розвитку відповідного суспільства. В Україні таким інформагентством є Укрінформ. Проте у зв'язку з економічною нестабільністю урядом суттєво скорочено фінансування його діяльності, що прямо впливає на ефективність подання агентством інформації про і для України. Найбільшим серед приватних українських інформаційних агентств є УНІАН. Згідно з твердженням представників агентства, УНІАН завжди отримує інформацію безпосередньо з місця події або з першоджерел і користується коментарями найвідоміших політиків і спеціалістів. Проте у зв'язку з приналежністю агентства окремим фінансовим групам можливі випадки подачі тієї ж самої інформації, але з різним забарвленням відповідно до інтересів тих чи інших осіб.

Оскільки лобювання приватних інтересів становить загрозу національній інформаційній безпеці, то потрібно на державному рівні проводити ефективні та дієві заходи з метою захисту національного інформаційного простору. Це, зокрема, такі:

- збільшення бюджетного фінансування державних інформаційних агентств та інших ЗМІ з метою підвищення рівня стимулювання і мотивування співробітників;
- удосконалення законодавства у сфері інформаційної діяльності, прийняття закону, за яким лише 20 % приватних інформаційних агентств та ЗМІ можуть належати іноземним громадянам і містити у статутному фонді іноземний капітал, а 80 % – громадянам України;
- проведення рекламних кампаній для збільшення престижу державних та власне українських інформаційних агентств.

1. Андреева О. М. Формування політики інформаційної безпеки в органах державної влади / О. М. Андреева // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжн. відносин, 2003. – Вип. 42 (I). – С. 318–320.
2. Барташук Т. П. Інформаційна основа економічного розвитку сучасного світу / Т. П. Барташук // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжн. відносин, 2001. – Вип. 30 (II). – С. 219–227.
3. Бочковський О. І. Українська журналістика на тлі доби: історія, демократичний досвід, нові завдання / О. І. Бочковський, С. О. Сірополько / За ред. К. Костева, І. Комаринського. – Київ: Вища школа, 1993. – 204 с.
4. Вергун В. А. Місце та роль інформаційно-комунікаційних технологій в сучасному суспільстві / В. А. Вергун // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжн. відносин, 2003. – Вип. 44 (I). – С. 5–8.
5. Возіанов В. Укрінформ: в ім'я України / В. Возіанов // Україна: інформація і свобода слова: Збірник законодавчих актів, нормативних документів та статей фахівців. – К.: Молодь, 1997. – С. 746–768.
6. Воскобойников Я. С. Журналіст і інформація. Професійно-національний досвід закордонної преси / Я. С. Воскобойников, В. К. Юр'єв. – М.: Дрофа, 1993. – 267 с.
7. Григораш Д. С. Журналістика у термінах і виразах / Д. С. Григораш. – Львів, 1974. – 147 с.
8. Коновець О. Про початки традицій інформаційних агентств в Україні / О. Коновець // Діалог. Медіа-студії: Збірник наукових праць. – Одеса, 2006. – Вип. 4. – С. 23–31.
9. Корінко М. Д. Релевантність інформації при диверсифікації діяльності / М. Д. Корінко // Актуальні проблеми економіки. – № 2 (68). – 2007. – С. 165–168.
10. Литвиненко О. В. Інформаційні війни та формування системи протидії: випадок України / О. В. Литвиненко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжн. відносин, 2000. – Вип. 18 (I). – С. 220–227.
11. Макаренко Є. А. Національна інформаційна політика України: проблеми і перспективи розвитку інформаційної інфраструктури / Є. А. Макаренко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжн. відносин, 2000. – Вип. 18 (I). – С. 209–219.
12. Нестеряк Ю. В. Інформаційно-технологічний і творчий потенціал агенційної журналістики (вітчизняний і світовий досвід) // Автореф. дис... канд. філол. наук. / Ю. В. Нестеряк. – К.: Київ. нац.

ун-т ім. Т. Шевченка, 2005. – 34 с. 13. Обушний М. І. Теоретико-методологічні засади сучасного українознавства / М. І. Обушний, Т. С. Воропаєва, О. І. Мостяєв // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – Т. XXIII. – К.: НДІ українознавства. – С. 43–54. 14. Пантелеймонов О. Є. Вплив процесів глобалізації на функціонування світового ринку новин і розширення системи інформаційних агентств світу / О. Є. Пантелеймонов // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжн. відносин, 2002. – Вип. 32 (III). – С. 71–78. 15. Пантелеймонов О. Є. Інформаційні агентства світу: історія дослідження і сучасні тенденції / О. Є. Пантелеймонов // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т міжн. відносин, 2001. – Вип. 30

(II). – С. 233–239. 16. Почепцов Г. Г. Информационные войны / Г. Г. Почепцов. – М.: Рефл-бук, 2006. – 576 с. 17. Про інформаційні агентства: Закон України [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=74%2F95-%E2%F0> – Загол. з екрана. 18. Сапунов В. И. Зарубежные информационные агентства / В. И. Сапунов. – СПб.: Изд-во В. А. Михайлова, 2006. – 383 с. 19. Українське національне інформаційне агентство "Укрінформ" [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://ukrinform.ua>. – Загол. з екрана. 20. Українське незалежне інформаційне агентство новин "УНІАН" [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://unian.ua>. – Загол. з екрана.

Надійшла до редколегії 25.10.10

М. Єременко

ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ЯК СУЧАСНА ФОРМА СПІЛЬНОГО ЗГУРТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН

У статті розглянуто особливості формування та функціонування органів самоорганізації населення в незалежній Україні та з'ясовано законодавчі механізми захисту громадою своїх прав.

The peculiarities of formation and functioning of the population's self-organizing bodies in independent Ukraine are described and legal mechanisms of protection of society's rights are shown in the article.

Демократичний рівень розвитку будь-якої країни визначається можливістю її громадян вільно брати участь у суспільно-політичному житті держави, впливати на внутрішню та зовнішню державну політику, законотворення, участь громадян у процесах державного будівництва та в інших сферах суспільної та державної діяльності. Розвиток локальної демократії та реальна участь громадян у вирішенні питань місцевого значення є однією з найважливіших умов побудови громадянського суспільства. А вирішення проблем місцевого розвитку тісно пов'язане з розвитком системи місцевого самоврядування в Україні, однією зі складових якої є органи самоорганізації населення.

З проголошенням незалежності України відкрились широкі можливості для розвитку місцевого самоврядування як одного з основних елементів розвитку демократії в країні. Головною умовою підвищення демократизації України є подальше реформування системи місцевого самоврядування з метою підвищення його ефективності. Громадяни України реалізують свої права на участь у місцевому самоврядуванні через представницькі органи (сільські, селищні та міські ради) та органи самоорганізації населення. Нормативно-правову основу діяльності останніх закладено в Законі України "Про органи самоорганізації населення" від 29.11.01 р. № 2866-III.

Дана наукова розвідка є спробою висвітлити процес зародження та розвитку в новітній Україні органів самоорганізації населення та виявити механізми захисту громадою своїх прав, що є найважливішою умовою побудови громадянського суспільства.

Піднята нами проблема широко досліджується в сучасній Україні. Вітчизняна наука і практика приділяє пильну увагу різним аспектам роботи органів місцевого самоврядування. Питання розвитку місцевого самоврядування висвітлені в працях Б. Адамова, В. Бабича, М. Баймуратова, В. Дорофійска, В. Кампо, В. Куйбіди, О. Лазора, Ю. Лебединського, В. Малиновського, Т. Смирнової, Л. Сушинського, Р. Хоменця. Проблема розвитку органів самоорганізації населення присвячені праці Л.Бойко-Бойчук, Б.Кравченка, М. Мягченка, Н.Нижник, В. Опришка, В. Прошка, М. Пухтинського, С. Саханенка, Ю. Шарова та ін.

Проблему становлення і розвитку ОСН досліджують В. Д. Бондаренко, Г. А. Борщ, І. М. Дробязко, І. Б. Ковтун, Д. В. Кольцова, О. В. Лащенко, В. О. Лактіонов, В. Д. Полтавець, І. І. Розпутенко, О. М. Титаренко, В. О. Федотов. Сучасні тенденції діяльності ОСН в Україні простежуються за нормативно-правовими документами, постановами уряду та іншими законодавчими

актами. Значну увагу даній проблемі приділяє преса, радіо і телебачення.

Однак теоретичні і практичні питання розвитку органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування досліджено меншою мірою. Це насамперед стосується вирішення проблем пов'язаних з їхнім формуванням і функціонуванням. Усе це доводить актуальність і необхідність дослідження зазначених проблем на місцевому рівні. Необхідність подальшого розвитку теорії, розробки практичних рекомендацій щодо розв'язання зазначених питань і обумовило вибір теми дослідження та її актуальність.

У статті ставиться мета проаналізувати особливості формування та функціонування органів самоорганізації населення в незалежній Україні та з'ясувати законодавчі механізми захисту громадою своїх прав як найважливіших аргументів побудови громадянського суспільства.

Серед органів місцевого самоврядування (ОМС), що з'явилися в умовах незалежності, найбільший інтерес становлять органи самоорганізації населення (ОСН). Ці органи представляють собою форму безпосереднього самоврядування, яке реалізується шляхом самостійного вирішення проблем місцевого значення. В разі необхідності ОСН беруть участь в обговоренні діяльності представницьких органів влади. Роль органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування поступово збільшується. Вони виконують різні функції, які спрямовані на забезпечення життєдіяльності населення на певній території [7]. Згідно з діючим законодавством органи самоорганізації населення (ОСН) наділені статусом самостійного суб'єкта місцевого самоврядування, що дає змогу вирішувати питання соціального, економічного та культурного життя громадян. ОСН відображають рівень демократизації на місцевому рівні й у державі зокрема. Досвід демократизації українського суспільства підтверджує, що демократія бере початок "знизу", тобто з особистої участі громадян у розв'язанні конкретних життєвих питань, котрі безпосередньо стосуються умов їхнього життя [5]. Таким чином, ОСН є необхідною ланкою реалізації зв'язку між жителями певної локальної території та місцевою владою. Але нині ці органи самоорганізації населення законодавством України не наділені правом реально впливати на ситуацію на місцях.

Згідно з чинним законодавством ОСН не мають права погоджувати документи, які ініціювали жителі мікрорайонів, вулиць чи будинків. Як унормовано в ст. 14 Закону України "Про органи самоорганізації населення", вони можуть лише "сприяти", "представляти",